

УДК 007:304:070

О. М. Василюшин

Українська академія друкарства

**ПОЛЬСЬКЕ ПИТАННЯ
НА СТОРІНКАХ ТИЖНЕВИКА «БАТЬКІВЩИНА»**

Зроблено спробу охарактеризувати тогочасні українсько-польські відносини на сторінках тижневика «Батьківщина».

Часопис, тижневик, газета, українсько-польські відносини

«Візьмете її недовірливо в руки й подумаете: знов нова газета, й то в час лютої кризи?! Власне тому! Тому, що запанувала не тільки господарська, але всенациональна політична й культурна криза — побачила денне світло й зайшла у тридцять тисячів селянських, міщанських і робітничих хат „Батьківщина”» [10]. Так писав у передовій статті першого номера тижневика її головний редактор Дмитро Паліїв.

Розпочинаючи роботу над виданням, редакція «Батьківщини» ставила за мету піднести національну ідею понад інтереси різних політичних партій, створити новий єдиний провід нації. Засновники часопису гарантували: «„Батьківщина” не появляється на те, щоби хто-небудь з неї тягнув зиски. Не спекулюватиме вона на патріотизмі й не вдоволятиме всіх, „щоб тільки інтерес ішов”. „Батьківщина” не ждатиме “чия візьме” і не буде тільки інформаційною газетою. Йде до Вас, читачу, „Батьківщина” як інформатор, як учитель і як смолоскип, щоби Ваші душі запалити тою гарячою вірою у святу справу, яку мають ті, що „Батьківщину” пускають в світ» [11].

Позиціонуючи себе як «найдешевша тижнева українська газета», «Батьківщина» активно проникала в домівки пересічних українців, формуючи їх світогляд. Часопис, що з’явився у 1934 р., пропагував ідею творчого націоналізму і виступав речником Фронту Національної Єдності.

Щоб зацікавити читача, перше число газети було розіслано безкоштовно «як оказове на різні адреси» із закликом: «низька передплата уможовиле масове поширення „Батьківщини” навіть серед найбідніших українців. Клич: „Батьківщину” у кожную українську хату повинен якнайскорше стати дійсністю...» [7]. Редакція одразу ж чесно поставилася до своїх потенційних читачів, адже на відміну від інших газет за передплату не обіцяла ані нагород, ані лотерей, натомість запевняла, що «оформить погляд на події нашого і міжнародного життя» і стане для читачів «правдивим приятелем» [8].

Тижневик видавав кооператив «Батьківщина», а тиражувався він у друкарні самого видавництва, друкарні Наукового товариства ім. Шевченка, друкарнях «Слова» та «Діла», графічному заведенні «Вікторія».

За редакцію відповідав Іван Гладилевич, відповідальними редакторами виступали Олександр Тарнович, Іван Гладилевич та Михайлина Логинева, а начальним редактором був Дмитро Паліїв. Редакція й адміністрація розташовувалися спочатку на вул. Вірменській, 25, а згодом — на вул. Чарнецького, 8.

Часопис друкувався високим друком, мав доволі великий наклад (початковий тираж — 30000 примірників), був ілюстрованим (більшість чисел видання мала окрему сторінку, де містилися заголовки сьгоднішніх статей); його можна було придбати або передплатити також в Австрії, Чехії, Канаді та США, а згодом і в Аргентині, Бразилії, Франції, Голландії, Югославії, Німеччині, Румунії, Швейцарії тощо.

Тижневик перебував під пильним цензурним контролем. Обкладинки деяких чисел не збереглися, а через цензуру у випусках є пропуски на місцях вилучених матеріалів. 1935 року вихід «Батьківщини» взагалі було призупинено. І лише завдяки Івану Гладилевичу, який віддав свій тижневик «Хліборобський шлях» у розпорядження редакції «Батьківщини», часопис продовжував виходити (правда декілька чисел з'явилося під назвою «Хліборобський шлях»).

Тижневик аналізував стан речей у міжнародній політиці, висвітлював політичне життя в Галичині, намагався боротись з неосвіченістю селян, пропагував заснування читалень і театральних гуртків, друкував літературні твори тощо. Значну частину матеріалів газета присвячувала культурно-історичній та господарській тематиці.

Достатню увагу акцентував тижневик на конфлікті між двома групами країн — табором націоналістично налаштованих країн, які зазнали поразки в Першій світовій війні і гостро відчували брак землі для поселення, нестачу сировини та капіталу, і табором буржуазного «ситого» світу. Сам часопис підтримував політику та націоналістичну ідеологію урядів Італії та Німеччини. «Батьківщина» уважно стежила за веденням політичних справ Гітлером і Муссоліні, подавала історичні промови диктаторів. Окрім самої лише подачі інформації про стан речей у міжнародній політиці, тижневик намагався проаналізувати місце України в світовій політичній боротьбі за сфери впливу. Достатньо було публікацій і про стан справ у СРСР.

Поряд з іншими важливими темами провідне місце на сторінках видання займали українсько-польські відносини. Зокрема, газета в своїх публікаціях наголошувала на таких питаннях, як: надзвичайно малий відсоток українців серед лікарів; пошта і телеграф не обслуговують українських громадян по-українськи, нехтують правами української мови, не беруть українців до поштової служби, навіть сільськими листоношами; від утисків польських органів влади страждають українські громадські організації [16]. Адже Варшава отримала можливість оперувати величезними страховими фондами, складеними впродовж десятків років населенням Львова і провінції незалежно від національності. Переймалися в редакції й неосвіченістю українців, вбачаючи винуватцями в цьому саме польську владу [17]: «В П. є 6 і пів мільйонів неписьменних, себто пята часть населення. Найбільше неписьменних є на білоруських й українських землях... Видатки на освіту зменшено на 18 мільйонів і тисячі без-

робітних учителів, головно українських, безуспішно стараються дістатися до шкільництва. Роблять також усякі перепони в закладанні приватних народних шкіл, курсів для неграмотних...». Непокоїла газету і важка доля українських селян-заробітчан, які за копійки, за 16-й сніп працюють на панів, щоб прогудувати сім'ю [6].

На тлі напружених світових подій не менш драматичний вигляд мало політичне життя Галичини: постійні арешти українців польською владою, атенати, політичні суди за приналежність до ОУН. Газета інформувала читачів про політичні процеси над українцями. Так, уже 1934 р. «Батьківщина» сповіщала про кілька політичних процесів, зокрема про арешт редактора тижневика «Вісти» Богдана Кравціва. 1935 р. приніс великі політичні процеси в Бережани, Тернопіль, Станіслав. Тоді ж було вивезено до Берези Картузької лікаря і письменника Василя Кархута.

Окремо слід згадати про Варшавський процес, який проходив наприкінці 1935 — початку 1936 рр. (за вбивство міністра Перацького) [13]. Майже щономера в рубриці «Варшавський процес» спецкор тижневика широко висвітлював перебіг процесу, друкував виступи свідків, підсудних, адвокатів. На варшавському процесі було винесено суворий присуд головним підсудним: три смертні вироки — Степану Бандері, Миколі Лебедю та Ярославу Карпинцю, які, однак, були замінені на підставі амністійного закону досмертним ув'язненням. Іншим підсудним також присудили великі терміни покарання.

Не встиг влягтися резонанс від варшавського процесу, як розпочався новий. У Львові показово судили С. Бандеру, Р. Шухевича, Я. Макарушку, О. Пашкевича, Я. Спольського та інших (загалом 23 обвинувачених). Перебіг процесу так само всебічно висвітлювався на сторінках «Батьківщини».

Газета підтримувала жіночу організацію Союз Українок, яка переживала витіснення польськими жіночими організаціями, подавала уривки, а то й цілі промови польських міністрів.

Обурювалася «Батьківщина» й показовою дискримінацією, якій піддавалось українське населення: поляки спеціально відбирали роботу в українців і обіцяли повернути її лише після того, як українці або віддадуть дітей у польську школу, або почнуть ходити до костюлу [12].

Редакція газети намагалася регулярно проводити моніторинг польської та польськомовної преси в Галичині. Для цього було введено спеціальні рубрики «Огляд преси» [2], «З життя і преси» [4] та «З голосів польської преси» [5]. Слідкували журналісти і за реакцією польських газет на ті чи інші перформанси: так, наприклад, виставку УСС в Національному музеї у Львові поляки сприйняли дуже негативно, і преса майоріла повідомленнями на кшталт «Виставка пам'яток УСС — провокацією» [1].

У рубриці «Вибори» [3] активно окреслювали передвиборчу кампанію та вибори, друкували інформацію про кандидатів з усіх виборчих округів.

На сторінках видання часто публікували уривки, а то й цілі промови польських міністрів [15], некрологи та фото провідних діячів Польщі [14]; розмірковували над перевагами і недоліками нової польської конституції [9].

У рубриці «На актуальні теми» часто-густо іронічно підкреслювали ставлення поляків до українців:

*Просив раз Бривка Гривко,
Щоб той дав йому сливку.
— Сливку радо тобі дам,
Та поцілуй мене там.
Дурний Гривко рад не рад —
поцілував Бривка в... ніс.
Тоді Бривка напав сміх,
Реготався аж приліг.
— Що це значить? — каже Гривко —
я цілую, ти дай сливку!..
— Сливки я й не думав дати...
можу дати... цілувати...*

Українсько-польські стосунки завжди залишалися ключовою проблемою історії Галичини, адже були визначальними в політичній, економічній, соціальній і культурній сферах життя галичан. Тож тижневик «Батьківщина» просто не міг оминати гострої і вкрай важливої теми — співіснування та діалогу двох народів.

1. Батьківщина. — 1935. — Ч. 1(10). — 6 січ. 2. Батьківщина. — 1935. — Ч. 7(16). — 21 лют. 3. Батьківщина. — 1935. — Ч. 31(40). — 15 серп. 4. Батьківщина. — 1935. — Ч. 37(46). — 26 верес. 5. Батьківщина. — 1939. — Ч. 12(221). — 26 берез. 6. Важка доля селян-зарібників // Батьківщина. — 1936. — Ч. 27(86). — 19 лип. — С. 1. 7. Запросини до передплати // Батьківщина. — 1934. — Ч. 1. — 1 листоп. 8. Запросини до передплати // Батьківщина. — 1934. — Ч. 1. — 1 листоп. 9. Нова польська Конституція // Батьківщина. — 1935. — Ч. 12(21). — 28 бер. — С. 2. 10. Паліїв Д. В дорогу // Батьківщина. — 1934. — Ч. 1. — 1 листоп. 11. Паліїв Д. В дорогу // Батьківщина. — 1934. — Ч. 1. — 1 листоп. 12. Перетягають // Батьківщина. — 1938. — Ч. 18 (177). — 15 трав. — С. 5 ; Не приймають до праці й не пускають на заробітки до Німеччини // Батьківщина. — 1938. — Ч. 23(182). — 19 черв. — С. 4. 13. Процес в справі вбивства міністра Перацкого // Батьківщина. — 1935. — Ч. 39(48). — 10 жовт. — С. 1 ; Промова прокуратова // Батьківщина. — 1936. — Ч. 1(60). — 5 січ. — С. 6. 14. Смерть Йосифа Пілсудського // Батьківщина. — 1935. — Ч. 18(27). — 16 трав. — С. 1. 15. Уривки з промови міністра Косцялковського // Батьківщина. — 1935. — Ч. 7(16). — 21 лют. — С. 1. 16. Чотири етапи польської національної політики супроти українців // Батьківщина. — 1937. — Ч. 7(116). — 21 лют. — С. 3. 17. 6 міл. неписьменних в Польщі // Батьківщина. — 1934. — Ч. 4. — 22 лист. — С. 3 ; Жажливі числа (про неписьменність укр. народу) // Батьківщина. — 1937. — Ч. 50(159). — 26 груд. — С. 2.

ПОЛЬСКИЙ ВОПРОС НА СТРАНИЦАХ ЕЖЕНЕДЕЛЬНИКА «БАТЬКІВЩИНА»

Сделана попытка охарактеризовать украинско-польские отношения на страницах еженедельника «Батьківщина».

THE POLISH QUESTION IN PAGES OF THE WEEKLY «MOTHERLAND»

An attempt to characterize the Ukrainian-Polish relations in the pages of the weekly «Motherland.»

Стаття надійшла 17.10.2011

УДК 304: 070. 422

М. К. Василенко*Інститут журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка***ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЖУРНАЛІСТИКИ-РОЗСЛІДУВАННЯ.
ПРИПУСТИМИ СТАНДАРТИ ДОМИСЛУ І ВИМИСЛУ**

Стаття присвячена проблемам розвитку сучасної журналістики-розслідування, як української, так і світової. Наводяться численні приклади з періодичної преси та наукових видань.

Репортаж, розслідування, журналістика, респондент, історія журналістики, газета, тенденція, новина

Проблема розвитку журналістики-розслідування актуальна для України в тій мірі, в якій розвивається демократична традиція, еволюціонує суспільна мораль. Водночас журналістика-розслідування, або інвестиґативна журналістика, як прийнято говорити на американський манер, часто-густо відповідає на запити олігархічної верхівки країни. Звісно, за таких умов розслідування йде швидше, його ефективність зумовлена значними коштами, вкладеними в результат пошуку. Проте, за таких обставин, говорити про моральність вітчизняної журналістики не доводиться. Автор статті ставить собі за мету дослідити основні тенденції розвитку інвестиґативної журналістики в сучасних умовах.

Запропонована тема є досить полемічною. Сучасні теоретики журналістознавчої науки воліють її не помічати, оскільки існує ймовірність звинувачення в зазіханні на основи-основ практичної журналістики: існування об'єктивної реальності у вигляді факту і неможливості його творчої інтерпретації в процесі журналістського розслідування. Стверджуємо, що однозначне тлумачення факту в розслідуванні ігнорує онтологічний підхід у питанні адекватності сприйняття події окремою особистістю і соціумом в цілому. Цим уповільнюється дослідження проблеми інтерпретації фактів власне журналістом, а також міри домислу і вимислу в цьому процесі.

У різні історичні періоди питанням домислу і вимислу в журналістській творчості, журналістському розслідуванні зокрема, займалися вчені, публіцисти, письменники, літературні критики. В Україні найбільше уваги проблемі приділив Д. М. Прилюк, побіжно її торкнулися В. Й. Здоровега та І. В. Прокопенко. У Росії слід відзначити образно-поетичне трактування проблеми Г. В. Лазугіною [6]. Серед зарубіжних фахівців проблему настільки вміло обходив увагою Рене Дж. Каппон [8], що стало цілком зрозуміло, що питання домислу і вимислу існує і в англо-американській новинній (*прим. моя — М.В.*) журналістиці, проте помічати її не варто, оскільки це суперечить принципам Ассошіейтед Пресс.

Серед літераторів — репортерів у минулому, які творчо екстраполювали методи збирання фактичного матеріалу на художню творчість, слід назвати Ернеста Геміґвея, Грехема Гріна, ще раніше Гі де Мопассана.